

О. Я. Базілінська

О. В. Мініна

МІКРОЕКОНОМІКА

За редакцією О. Я. Базілінської

3-тє видання, виправлене

Рекомендовано

*Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ

“Центр учбової літератури”

2009

УДК 330.101.542(075.8)

ББК 65.012я73

Б 17

Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист №14/18.2-1466 від 01.07.2004)

Рецензенти:

Воробієв Є. М. — доктор економічних наук, професор Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;

Зимовець В. Н. — доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник Інституту аграрної економіки УААН.

Базілінська О.Я., Мініна О.В.

Б 17 Мікроекономіка: Навчальний посібник/За ред. Базілінської О. Я. 3-тє вид. випр. — К.: «Центр учбової літератури», 2009. — 352 с.

ISBN 978-966-364-926-9

Навчальний посібник написаний відповідно до діючої програми курсу «Мікроекономіка». У центрі уваги посібника перебувають передусім процеси сучасної ринкової економіки: аналіз попиту та пропозиції, застосування теорії еластичності, наслідки державного регулювання цін, дослідження поведінки споживача, дії фірм в умовах різних видів ринкової конкуренції та при монополії. Широко використовуються графічний та табличний аналіз, математичне моделювання. Теоретичний матеріал супроводжується питаннями для обговорення, тестами та задачами. В кінці книги дається розв'язання наведених тестів та задач.

Для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, аспірантів, викладачів, усіх, хто цікавиться проблемами мікроекономіки.

УДК 330.101.542(075.8)

ББК 65.012я73

ISBN 978-966-364-926-9

© Базілінська О. Я., Мініна О. В., 2009

© Центр учбової літератури, 2009

ЗМІСТ

ВСТУП	7
ТЕМА 1. ВСТУП ДО МІКРОЕКОНОМІКИ	9
1. Предмет і метод мікроекономіки	9
2. Поняття економічної моделі. Види економічних моделей ..	13
3. Типи і моделі ринкового господарства	17
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	21
Завдання для самостійної роботи	22
ТЕМА 2. ПОПИТ ТА ПРОПОЗИЦІЯ: АНАЛІЗ ЧАСТКОВОЇ РІВНОВАГИ	25
1. Попит та обсяг попиту	25
2. Пропозиція та обсяг пропозиції	28
3. Ринкова рівновага	30
4. Динамічна модель ринкової рівноваги	37
5. Дефіцит та надлишок на ринку	38
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	40
Завдання для самостійної роботи	41
ТЕМА 3. ЕЛАСТИЧНІСТЬ ПОПИТУ І ПРОПОЗИЦІЇ	45
1. Еластичність попиту	45
1.1. Еластичність попиту по ціні	46
1.2. Перехресна еластичність	50
1.3. Еластичність попиту по доходу	51
2. Еластичність пропозиції	53
3. Порівняння коротко- і довгострокового коефіцієнту еластичності	55
4. Застосування теорії еластичності в податковій політиці держави	57
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	59
Завдання для самостійної роботи	59
ТЕМА 4. ТЕОРІЯ СПОЖИВАЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ	64
1. Поняття корисності	64
2. Кількісний (кардиналістський) підхід до аналізу корисності і попиту	65
2.1. Основні поняття кількісної теорії корисності	65
2.2. Бюджетне обмеження	67
3. Якісна (ординалістська) теорія корисності	70

3.1. Гіпотези якісної теорії корисності	70
3.2. Крива байдужості. Правила побудови кривих байдужості	71
3.3. Гранична норма заміщення. Стан рівноваги споживача	72
3.4. Ефект впливу зміни цін на споживацьку поведінку	74
3.5. Види кривих байдужості	75
3.6. Вибір на користь відмови від споживання одного з товарів: кутова рівновага	80
3.7. Зміна доходу і попиту. Криві «доход-споживання»	83
3.8. Зміна ціни і попиту. Криві «ціна-споживання». Побудова кривої попиту	87
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю	90
Завдання для самостійної роботи	90
ТЕМА 5. ТЕОРІЯ ВИРОБНИЦТВА	96
1. Основні поняття теорії виробництва	96
2. Розширення виробництва. Віддача від масштабу в довгостроковий період	100
3. Віддача від масштабу в короткий період	101
4. Побудова кривої загального продукту в короткий період. Стадії виробництва	103
5. Стадії виробництва в довгостроковий період	107
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	108
Завдання для самостійної роботи	109
ТЕМА 6. ВАРТІСТЬ ВИРОБНИЦТВА	113
1. Виробництво і вартість. Умова мінімізації вартості	113
2. Вартість у короткостроковому періоді	116
3. Вартість у довгостроковому періоді	118
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	121
Завдання для самостійної роботи	122
ТЕМА 7. СТРУКТУРА РИНКУ І ЦІНА. РИНОК ДОСКОНАЛОЇ КОНКУРЕНЦІЇ	126
1. Моделі ринку та їх ознаки	126
2. Максимізація прибутку. Універсальні правила ринкових структур	128
3. Характеристика ринку досконалої конкуренції. Попит конкурентної фірми	130

4. Максимізація прибутку фірми	132
5. Рівновага конкурентної фірми у короткостроковому періоді	136
6. Пропозиція підприємства в умовах досконалої конкуренції ..	138
7. Рівновага конкурентної фірми у довгостроковому періоді ..	139
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	141
Завдання для самостійної роботи	142

ТЕМА 8. ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ МОНОПОЛІЇ ..146

1. Характеристика ринку	146
2. Чиста монополія. Гранична виручка монополіста	148
3. Рівновага в короткостроковому та довгостроковому періоді	149
4. Крива пропозиції для фірми-монополіста	152
5. Цінова дискримінація	153
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	156
Завдання для самостійної роботи	156

ТЕМА 9. ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ МОНОПОЛІСТИЧНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ ..... 161 |

1. Особливості монополістичної конкуренції	161
2. Ціноутворення за умов монополістичної конкуренції	162
3. Збільшення виручки монополістичного конкурента за рахунок реклами	165
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	166
Завдання для самостійної роботи	167

ТЕМА 10. ЦІНОУТВОРЕННЯ В УМОВАХ ОЛІГОПОЛІЇ ..172

1. Характеристика ринку олігополії	172
2. Модель ламаної кривої попиту	175
3. Моделі дуополії	176
4. Критерії Феллнера	178
5. Варіанти поведінки фірми в умовах олігополії	179
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань ..	182
Завдання для самостійної роботи	183

ТЕМА 11. ЦІНОУТВОРЕННЯ НА РИНКАХ ФАКТОРІВ ВИРОБНИЦТВА 187

1. Пропозиція факторів виробництва	187
1.1. Фактори виробництва	187

1.2. Індивідуальна функція пропозиції праці	188
1.3. Індивідуальна функція пропозиції капіталу	191
1.4. Індивідуальна функція пропозиції землі	194
2. Попит на фактори виробництва	195
3. Фактори, що визначають попит та еластичність попиту на ресурс	199
4. Трансфертна винагорода та економічна рента	200
5. Рівновага на ринку факторів виробництва	202
5.1. Рівновага на ринку праці, де діє досконала конкуренція	203
5.2. Монополія на ринку праці	204
5.3. Монопсонія на ринку праці	205
5.4. Двостороння монополія	207
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань	209
Завдання для самостійної роботи	210

ТЕМА 12. МОДЕЛІ

ЗАГАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ РІВНОВАГИ

1. Загальна економічна рівновага	215
2. Взаємодія двох ринків благ	216
3. Модель загальної економічної рівноваги Вальраса	220
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань	222
Завдання для самостійної роботи	223

ТЕМА 13. СУСПІЛЬНІ БЛАГА

1. Приватні та суспільні блага	227
2. Ефективність і суспільні блага	229
3. Особисті уподобання і суспільні блага	231
4. Суспільний вибір	233
Питання для самоперевірки й аудиторного контролю знань	234
Завдання для самостійної роботи	234

ВІДПОВІДІ ТА ВКАЗІВКИ

ДОДАТОК А. Визначення типу ринкової структури	297
ДОДАТОК Б. Умовні позначення	308
ДОДАТОК В. Підсумковий тест з курсу «Мікроекономіка»	310
ДОДАТОК Г. Методичні рекомендації до підготовки та виконання курсової роботи з курсу «Мікроекономіка»	332
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	347

ВСТУП

Перед будь-яким суспільством — централізовано планованим, ринково орієнтованим або змішаним — завжди стоїть проблема вибору, викликана обмеженістю (рідкістю) ресурсів. Обмеженість, на відміну від фізичної, є не абсолютною, а відносною властивістю: в даний момент часу ресурсу недостатньо порівняно з потребами в ньому.

Економічна наука вивчає поведінку людей при виборі напрямків і способів розподілення обмежених ресурсів між різними конкуруючими цілями на мікро- та макрорівні.

На сучасному етапі розвитку виробничих відносин гостро постає проблема підвищення якості підготовки фахівців-економістів, оскільки процеси, що відбуваються в Україні й в економічних системах інших країн вимагають глибокого розуміння внутрішніх механізмів, мотивів поведінки господарюючих суб'єктів та вміння прогнозувати вплив індивідуальної поведінки на колективну. Професійний економіст повинен не тільки відстежувати економічні явища і процеси, але і розбиратися в їх внутрішній сутності та природі, що дозволить ситуативно реагувати на зміни, а також розробляти інструменти впливу на окремі суб'єкти з метою коригування загальноекономічних тенденцій.

Основним завданням даного навчального посібника є надання допомоги студентам у вивченні складних питань мікроекономіки.

В посібнику послідовно розкриваються питання, які стосуються встановлення ринкової рівноваги. Число факторів, що визначають ціну та обсяг продажів на ринку окремого блага, дуже велике. Практично будь-яка соціально-економічна подія в тій чи іншій мірі відображається на кон'юнктурі ринку, а отже і на ціні. Однак кожен з безлічі ціноутворюючих факторів впливає на ціну або через попит, або через пропозицію. Саме тому вивчають чинники, які формують попит і пропозицію. Для цього будуються моделі поведінки споживача, що утворює попит при заданих перевагах та бюджеті; послідовно розкриваються процеси, формуючі пропозицію: вибір технології при заданих цінах і обсягах факторів виробництва, формування витрат на виробництво блага і визначення обсягів його пропозиції. Оскільки значення рівноважної ціни залежить від типу ринку, на якому укладаються угоди, докладно вивчається структура ринку.

В посібнику приділено увагу механізму розподілу національного доходу, що визначає розмір поточних доходів учасників національного господарства в формі оплати послуг приналежних їм факторів. Розглядаються особливості формування попиту і пропозиції, встановлення рівноваги на ринках факторів виробництва, а також умови максимізації прибутку в залежності від статусу фірми.

Результатом вивчення процесу прийняття економічних рішень самостійними господарюючими суб'єктами є аналіз моделей, що дозволяють знайти рівноважні ціни одночасно на всіх ринках благ і факторів виробництва і тим самим визначити умови досягнення загальної економічної рівноваги.

Посібник може бути використаний як для самостійного вивчення дисципліни, так і в якості навчального посібника для закладів вищої освіти.